

№ 5 хаттама

Қостанай облысы әкімдігінің денсаулық сақтау басқармасының «Қостанай облыстық арнайы медициналық құралдармен қамтамасыз ету базасы» КММ қызметкерлерінің жиналысы

Күн тәртібі

1. «Қазақстан Республикасының сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясатының мәні мен нысандары» тақырыбында семинар-тренинг

Күні: 14 мамыр 2025 ж.

Уақыты: 09 сағат 10 минут

Жиналыс төрағасы:

Комплаенс – офицер Бидалова Галия Каирхан-кызы

Хатшы: екінші топ материалдары бойынша аға есепші Т.В.Матковская

Қатысқандар: тізім бойынша

Комплаенс офицерді тыңдады:

Бүгінгі семинарда сіздерді төмендегі сұрақтармен таныстырамын: .

- 1) Қазақстан Республикасында сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясаттың заңнамалық дамуы.
- 2) Мемлекеттік қызметтегі сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылдың ұйымдастырушылық негіздері.
- 3) Сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясаттың тиімділігін бағалау құралы ретінде сыбайлас жемқорлықты өлшеу құралдары.

Мақсаты: Қазақстанның сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясатының мазмұны және оның сыбайлас жемқорлықты өлшеудің заманауи еларалық және ұлттық құралдары тұрғысынан мемлекеттік басқаруды ұйымдастырумен байланысы туралы проблемалық мәселені көтеру.

- 1) Қазақстан Республикасында сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясаттың заңнамалық дамуы.

Сыбайлас жемқорлық кез келген мемлекеттің ұлттық қауіпсіздігіне, мемлекеттік биліктің заң мен заң негізінде жұмыс істеуіне, заңның үстемдігіне, демократия мен адам құқықтарына, теңдік пен әлеуметтік әділеттілікке елеулі қатер төндіреді; экономикалық дамуды тежеп, нарықтық экономиканың негіздеріне қауіп төндіреді. Сондықтан сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес Қазақстан Республикасы мемлекеттік саясатының маңызды басымдығы болып табылады.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясат - мынадай міндеттерді шешуге бағытталған шараларды қамтитын мемлекеттік саясаттың құрамдас бөлігі:

- сыбайлас жемқорлыққа қарсы күресті ұйымдастыру;
- сыбайлас жемқорлыққа қолайлы жағдайлар мен себептердің аясын тарылту;
- сыбайлас жемқорлық құқықбұзушылықтарды анықтау және олар үшін жазалаудың тиімділігін арттыру;
- сыбайлас жемқорлық құқықбұзушылық субъектілерінің мінез-құлық себептеріне әсер ету;
- сыбайлас жемқорлықтың барлық түрлеріне қоғамда жағымсыз көзқарас қалыптастыру.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясаттың мақсаты – сыбайлас жемқорлық деңгейін төмендету және азаматтардың, қоғамның, мемлекеттің құқықтары мен заңды мүдделерін сыбайлас жемқорлықпен байланысты қауіптерден қорғауды қамтамасыз ету.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясаттың міндеттері:

- сыбайлас жемқорлық құқықбұзушылықтардың алдын алу;
- жария мәртебесі бар тұлғаларды сатып алуға кедергі келтіретін құқықтық механизмді құру;
- референдумдар мен мемлекеттік билік және жергілікті өзін-өзі басқару органдарына сайлау барысында азаматтарды сатып алуға тосқауыл қоятын құқықтық механизмді құру.
- сыбайлас жемқорлық құқықбұзушылықтар үшін нормативтік-құқықтық актілерде тікелей көзделген барлық жағдайларда жауапкершілікті қамтамасыз ету;
- сыбайлас жемқорлық құқықбұзушылықтардан келтірілген зиянды өтеу;
- сыбайлас жемқорлыққа ықпал ететін факторлар мен сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясат шараларының тиімділігін бақылау;
- құқықтық реформаларды қолдау арқылы сыбайлас жемқорлыққа қарсы қоғамдық сана қалыптастыру, құқықтық нормалардың анық еместігін азайтуға, сондай-ақ адамның және азаматтың құқықтары мен бостандықтарын тиімді қорғауға және қамтамасыз етуге бағытталған өзгерістер енгізу;
- азаматтар мен ұйымдардың сыбайлас жемқорлық фактілері мен сыбайлас жемқорлыққа ықпал ететін факторлар туралы ақпаратқа қол жеткізу

құқықтарын және олардың бұқаралық ақпарат құралдарында еркін жариялануын қолдау;

- мемлекеттік лауазымдарға және мемлекеттік әрі муниципалдық қызметтегі орындарға тек адал әрі сыбайлас жемқорлыққа төзбейтін тұлғаларды орналастыруға ынталандыру тетіктерін құру.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясат субъектілері мыналар болып табылады:

1. Уәкілетті органдар:

- сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясат саласында нормативтік-құқықтық актілерді әзірлеу және қабылдау;
- сыбайлас жемқорлық құқықбұзушылықтардың алдын алу;
- сыбайлас жемқорлық құқықбұзушылықтарды тоқтату және олар үшін жауапкершілік шараларын қолдану;
- сыбайлас жемқорлық құқықбұзушылықтар бойынша істерді қарау және сот төрелігін жүзеге асыру, сондай-ақ осындай құқықбұзушылықтарға байланысты жанжалдарды шешудің заңды шараларын қолдану;
- сыбайлас жемқорлық құқықбұзушылықтардан келтірілген зиянды өтеу туралы шешімдерді орындау.

2. Прокуратура, ұлттық қауіпсіздік, ішкі істер органдары, сыбайлас жемқорлыққа қарсы қызмет, кедендік және шекаралық қызмет: өз өкілеттіктері шеңберінде сыбайлас жемқорлық қылмыстарымен тікелей күрес жүргізетін органдар.

3. Саяси партиялар, үкіметтік емес ұйымдар және қоғамдық бірлестіктер.

4. Азаматтар мемлекеттік билік және жергілікті өзін-өзі басқару органдары, партиялар, үкіметтік емес ұйымдар мен қоғамдық бірлестіктер арқылы сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясатты қалыптастыруға және іске асыруға қатысатын тұлғалар.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл барлық мемлекеттік билік және жергілікті өзін-өзі басқару органдарының, мекемелердің, ұйымдардың және лауазымды тұлғалардың міндеті болып табылады. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясаттың құқықтық негізін: Қазақстан Республикасының Конституциясы; сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл мәселелерін реттейтін нормативтік-құқықтық актілерде бекітілген нормалар; сыбайлас жемқорлықтың алдын алу, сыбайлас жемқорлық құқықбұзушылықтарды тоқтату және олар үшін жауапкершілікті қамтамасыз ету шараларын көздейтін нормативтік актілері құрайды. Сыбайлас жемқорлық заңнамасының қалыптасу кезеңінде Қазақстанда сыбайлас жемқорлық легитимді институционалдық формаларда көрініс тапты, мұнда ақсүйектер өкілдеріне берілетін түрлі сый-сияпаттар міндетті феодалдық міндеткерлік сипатына

ие болды. Қазақтардың сыйлық жасау және түрлі тартулар ұсыну дәстүрі тарихи сипатқа ие, оның түп-тамыры қазақ қоғамында феодализм дәуірінде үстемдік еткен әлеуметтік-саяси және экономикалық қатынастарға негізделген. Сыбайлас жемқорлық легитимді институционалдық формаларда байқалып, сол кезеңдегі оның басты факторлары мыналар болды: қоғамның байлар мен кедейлер болып әлеуметтік жіктелуі; осы әлеуметтік топтар арасында олардың ауқаттылық дәрежесіне байланысты қатаң иерархияның болуы; рулық қатынастар мен патриархалдық мәдениет, қазақтарда жоғары мәртебелі адамдарды құрметтеу психологиясын қалыптастырды. 1998–2014 жылдар аралығында қабылданған заңнамалық актілер мен сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес жөніндегі мемлекеттік бағдарламаларды талдау нәтижесінде олардың елеулі сыбайлас жемқорлыққа қарсы әлеуетке ие екенін және сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылды заңнамалық тұрғыда қамтамасыз ету бойынша бірқатар шаралар іске асырылғанын байқауға болады. Егемен Қазақстанның сыбайлас жемқорлыққа қарсы заңнамасының бастапқы кезеңі 1992–1997 жылдарды қамтиды және нормативтік-құқықтық базаның қалыптасуымен сипатталады. Бұл кезеңнің ерекшелігі – сыбайлас жемқорлықтың басқа қылмыс түрлерімен бірге кешенді түрде қарастырылуы болды, бұл белгілі бір деңгейде сыбайлас жемқорлық көріністерімен күресті жандандыру процесін тежегені анық.

Бұл кезеңде келесі нормативтік актілер қабылданды:

Бірінші кезең (1992–1997 жж.):

1. 1992 жыл 17 наурыздағы Қазақстан Республикасы Президентінің «Ұйымдасқан қылмыс пен сыбайлас жемқорлыққа қарсы күресті күшейту шаралары туралы» Жарлығы.
2. 1997 жыл 5 қарашадағы Қазақстан Республикасы Президентінің «Ұлттық қауіпсіздікті нығайту, ұйымдасқан қылмыс пен сыбайлас жемқорлыққа қарсы күресті одан әрі күшейту шаралары туралы» Жарлығы.

Екінші кезең (1998–2000 жж.):

1. 1998 жыл 2 шілдедегі № 267-І Қазақстан Республикасының «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес туралы» Заңы.
2. 1998 жыл 12 қазандағы Қазақстан Республикасы Президентінің «Мемлекеттік органдар жүйесін одан әрі реформалау туралы» Жарлығы.
3. 1999 жыл 23 шілдедегі № 453-І Қазақстан Республикасының «Мемлекеттік қызмет туралы» Заңы.
4. 1997 жыл 16 шілдеде қабылданған Қылмыстық кодекс.
5. 1998 жыл 1 қаңтарда күшіне енген Қылмыстық-процестік кодекс.
6. 2000 жыл 21 қаңтардағы № 328 Қазақстан Республикасы Президентінің «Мемлекеттік қызметшілердің қызметтік әдеп қағидаларын бекіту туралы» Жарлығы.
7. 1998 жыл 7 желтоқсандағы № 4157 Қазақстан Республикасы Президентінің Жарлығымен бекітілген 1999–2000 жылдарға арналған сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес мемлекеттік бағдарламасы.

Үшінші кезең (2001–2004 жж.):

Бұл кезең сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес мәселелерін шешуде жүйелі тәсілдің қалыптасуымен сипатталады. 2001 жылы 2001–2005 жылдарға арналған сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес мемлекеттік бағдарламасы бекітілді. «Мемлекеттік сатып алу туралы» Қазақстан Республикасының Заңы қабылданды. 2001 жыл 30 қаңтарда «Әкімшілік құқықбұзушылықтар туралы» кодекс қабылданды. 2002 жылы Қазақстан Республикасының Құқықтық саясат тұжырымдамасы әзірленіп, бекітілді.

Төртінші кезең (2005 жылдан бастап): бұл кезең сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылды күшейтуге бағытталған нақты шаралармен ерекшеленеді:

1. 2005 жыл 14 сәуірдегі № 1550 Қазақстан Республикасы Президентінің «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күресті күшейту, мемлекеттік органдар мен лауазымды тұлғалардың тәртібі мен жауапкершілігін нығайту шаралары туралы» Жарлығы.
2. 2005 жыл 3 мамырдағы № 1567 Қазақстан Республикасы Президентінің «Қазақстан Республикасы мемлекеттік қызметшілерінің ар-намыс кодексі туралы» Жарлығы.
3. 2005 жыл 23 желтоқсандағы № 1686 Қазақстан Республикасы Президентінің «2006–2010 жылдарға арналған сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес мемлекеттік бағдарламасы туралы» Жарлығы.
4. 2008 жыл 4 мамырдағы № 31-IV Қазақстан Республикасының «БҰҰ-ның “Сыбайлас жемқорлыққа қарсы конвенциясын ратификациялау туралы» Заңы.
5. 2009 жыл 7 желтоқсандағы № 222-IV Қазақстан Республикасының «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күресті одан әрі күшейту мәселелері бойынша кейбір заңнамалық актілерге өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Заңы.
6. 2010 жыл 8 қарашада Қазақстан Халықаралық ақша белгілерін жасанды түрде жасауға қарсы күрес жөніндегі Конвенцияны және оған Қосымша Протоколды ратификациялады.
7. 2011 жыл 11 қаңтарда Қазақстан Республикасының «Заңсыз кәсіпкерлік және меншікке құқықтарды басып алу (рейдерлік) мәселелеріне қарсы күрес бойынша кейбір заңнамалық актілерге өзгерістер мен толықтырулар енгізу туралы» Заңы қабылданды.
8. 2011 жыл 31 наурызда Қазақстан Республикасы Үкіметінің №308 Қаулысымен 2011–2015 жылдарға арналған Қазақстан Республикасындағы сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес саласындағы салалық бағдарлама бекітілді.
9. 2012 жыл 23 тамыздағы Қазақстан Республикасы Үкіметінің №1077 Қаулысымен «Сыбайлас жемқорлық құқықбұзушылықтары туралы хабарлаған немесе сыбайлас жемқорлыққа қарсы күреске көмек көрсеткен тұлғаларды көтермелеу ережелері» бекітілді.

Бесінші кезең (2016 жылдан бастап): 2016 жылғы 13 қыркүйектегі Қазақстан Республикасы Президентінің № 328 Жарлығымен Қазақстан Республикасының Мемлекеттік қызмет істері министрлігі қайта құрылып, Қазақстан Республикасының Мемлекеттік қызмет және сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл агенттігі болып

қайта жасақталды. Бұл агенттік тікелей Қазақстан Республикасы Президентіне бағынатын және есеп беретін мемлекеттік орган ретінде құрылды. Агенттік мемлекеттік қызмет саласында, сыбайлас жемқорлықтың алдын алу жүйесінде және мемлекеттік қызметтерді көрсету сапасының сақталуын бақылауда уәкілетті мемлекеттік орган болып табылады. Агенттік құрамында сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл бойынша Ұлттық бюро және облыстарда, республикалық маңызы бар қалаларда, елордада аумақтық органдары бар. Агенттіктің қарамағында екі ұйым бар:

1. «Мемлекеттік қызмет персоналын басқару ұлттық орталығы» акционерлік қоғамы.
2. «Қазақстан Республикасы Президентінің жанындағы Мемлекеттік басқару академиясы» республикалық мемлекеттік қазыналық кәсіпорны.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы жаңа тәсілдердің негізі 2014 жылдың желтоқсанда Президент Жарлығымен бекітілген 2015-2025 жылдарға арналған Сыбайлас жемқорлыққа қарсы стратегияның қабылдануы болды. Бұл стратегияға сәйкес сыбайлас жемқорлыққа қарсы күресудің алты негізгі бағыты анықталды: мемлекеттік қызмет саласындағы сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес; қоғамдық бақылау институтын енгізу; мемлекеттік рәсімдердің ашықтығы; қауымдастық және жеке секторларда сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл; сот және құқық қорғау органдарындағы сыбайлас жемқорлықты алдын алу; халықаралық ынтымақтастықты дамыту; сыбайлас жемқорлыққа қарсы мәдениетті көтеру. Стратегиядағы маңызды мақсаттардың бірі – сыбайлас жемқорлықтың алдын алу және оның пайда болуына себепші болатын жағдайлар мен шарттарды жою болып табылады. Бұрын сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес жүйесі көбінесе заңнаманы қатаңдатуға және жазаларды күшейтуге бағытталған болса, қазіргі кезде назар алдын алуға және мемлекет пен қоғамның күш-жігерін сыбайлас жемқорлық көріністерін барынша азайтуға жұмылдыруға ауысқан. 2016 жылдың 1 қаңтарынан бастап «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес туралы» Заң күшіне енді. Бұл заң 5 тараудан тұрады және 27 баптан құралады. Заң сыбайлас жемқорлыққа қарсы күрес саласындағы қоғамдық қатынастарды реттейді және Қазақстан Республикасының сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясатын жүзеге асыруға бағытталған. Қазақстанда сыбайлас жемқорлықпен күресу үшін халықаралық стандарттарға сәйкес заңнамалық база қалыптастырылған. Қазақстан Республикасының сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясаты жүйелі әрі мақсатты сипатқа ие, ал қазіргі уақытта қоғамда сыбайлас жемқорлықтың елдің ұлттық қауіпсіздігіне қауіп төндіретінін, экономикалық дамуды тежейтінін және мемлекеттің халықаралық имиджіне теріс әсер ететінін түсінетін сауатты күштер көбеюде.

Основой новых подходов против коррупции стало принятие Антикоррупционной стратегии на 2015-2025 гг., утвержденной в декабре 2014 года Указом Президента. Согласно Стратегии выработаны шесть ключевых направлений противодействия коррупции, это: - противодействие коррупции в сфере госслужбы; - внедрение института общественного контроля; - прозрачность государственных процедур; - противодействие коррупции в квазигосударственном и частном секторах; - предупреждение коррупции в судебных и правоохранительных органах; - развитие международного сотрудничества; - повышение уровня антикоррупционной культуры. Одной из важнейших целей Стратегии является профилактика коррупции

и устранение причин и условий, ее создающих. Таким образом, если ранее система борьбы с коррупцией в большей степени была направлена на ужесточение норм законодательства и мер наказания, то сейчас акцент смещен на превенцию, объединение усилий государства и общества в минимизации коррупционных проявлений. С 01.01.2016 г. вступил в силу Закон «О противодействии коррупции». Он состоит из 5 глав и предусматривает 27 статей. Закон регулирует общественные отношения в сфере противодействия коррупции и направлен на реализацию антикоррупционной политики Республики Казахстан. В Казахстане сформирована законодательная база для борьбы с коррупцией в соответствии с существующими международными стандартами. Антикоррупционная политика Республики Казахстан носит последовательный и целенаправленный характер, а в обществе на данный момент зреет все больше и больше здоровых сил, понимающих, что коррупция угрожает национальной безопасности страны, сдерживает экономическое развитие и негативно влияет на международный имидж государства.

2) Мемлекеттік қызметте сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылдың ұйымдастырушылық негіздері.

Мемлекеттік қызмет институты мемлекеттіліктің ажырамас бөлігі болып табылады, ал мемлекеттік қызметшілер — елдегі өзгерістерді жүзеге асыратын негізгі орындаушылар. Мемлекеттік қызмет — бұл мемлекеттік органдардың кадрлық басқару функциясын жүзеге асыру және барлық мемлекеттік бюджетінен жалақы алатын (яғни, мемлекеттің оның органдары мен бөлімшелері арқылы төлейтін) және мемлекеттік органдардың аппаратына тұрақты немесе уақытша лауазымдарға тағайындалған тұлғалардың практикалық қызметін жүзеге асыру. Бұл ретте мемлекеттік органдардың құрамына заң шығарушы, атқарушы және сот билігі, прокуратура, бақылау және қадағалау органдары, мемлекеттік (қазыналық) кәсіпорындардың әкімшілігі кіреді.

Мемлекеттік қызметтің анықтамасы Қазақстан Республикасының «Мемлекеттік қызмет туралы» Заңында жеткілікті түрде дәл берілген. Қазақстан Республикасының мемлекеттік қызметі негізделетін қағидаттар аталған Заңның 3-бабында баяндалған. Қазақстанда меритократия (еңбегі мен жетістігін мойындау), тиімділік, ашықтық және теңдік қағидаттарына негізделген кәсіби мемлекеттік қызметтің іргетасы қаланған.

Мемлекеттік қызметтің даму тарихы көрсеткендей, ол объективті және субъективті сипаттағы бірқатар себептерге байланысты сыбайлас жемқорлықпен тығыз байланысты болған.

Мемлекеттік билік органдарындағы сыбайлас жемқорлық — бұл билік монополиясының, мемлекеттік қызметшілердің шешім қабылдаудағы дискрециялық өкілеттіктерінің және шенеуніктердің қатаң заңды есеп беру мен бақылаудың болмауының симбиозы. Тәжірибе көрсеткендей, сыбайлас жемқорлық мемлекеттік басқару жүйесін толықтай бұзып, мемлекеттік биліктің беделінің түсуіне және мемлекеттік қызметтің абыройының төмендеуіне ықпал етеді. Әртүрлі зерттеулердің нәтижелері көрсеткендей, сыбайлас жемқорлық көбінесе мемлекеттік

қызметшілер ұйымдастырушылық, атқарушылық-басқарушылық, бақылау-қадағалау, юрисдикциялық, сондай-ақ рұқсат беру өкілеттіктерін жүзеге асыратын салаларда туындайды. Мемлекеттік сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясаттың басты мақсаттарының бірі — мемлекеттің беделін ішкі және халықаралық деңгейде қалпына келтіру және нығайту, сондай-ақ азаматтардың мемлекеттік билікке деген сенім дағдарысын еңсеру болып табылады. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы заңнаманы жетілдіру және мемлекеттік қызметті реформалау сыбайлас жемқорлыққа қарсы күресте ең тиімді құрал болып табылатын ұйымдастырушылық-құқықтық негіздерді қалыптастырды. Мемлекеттік қызмет саласында сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылдың ұйымдастырушылық негіздері мемлекеттік құрылымдар үшін шектеу режимін күшейтуге, мүдделер қақтығысын шешуге, сыбайлас жемқорлық қылмыстары үшін жауапкершілікті қатаңдатуға, сондай-ақ сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтардың алдын алу мен алдын алуды кеңейтуге бағытталған.

Мемлекеттік қызмет саласындағы сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылдың ұйымдастырушылық негіздері келесі бағыттарда іске асырылады:

1. «Мемлекеттік қызмет туралы» Заң.
2. «Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимыл туралы» Заң.
3. Қазақстан Республикасында мемлекеттік қызметтің жаңа моделі тұжырымдамасы.

Сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылдың ұйымдастырушылық негіздеріне мыналар жатады:

1. Мемлекеттік қызметшілерді ротациялау институтын енгізу.
2. Мемлекеттік қызметшілердің сыбайлас жемқорлыққа қарсы мінез-құлқын қалыптастыру.
3. Мемлекеттік қызметте болуға байланысты шектеулерді енгізу.
4. Мемлекеттік аппараттың кәсібилігі мен тиімділігін арттыру. Бұл мемлекеттік қызметке қабылдау үшін тиімді және ашық механизмдерді енгізу арқылы іске асырылады.
5. Мүдделер қақтығысын реттеу.
6. Мемлекеттік қызметшілерді әлеуметтік қорғау.

7. Сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтары үшін жауапкершілік.

3) Сыбайлас жемқорлықты өлшеу құралдары сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясаттың тиімділігін бағалау құралы ретінде. Сыбайлас жемқорлыққа қарсы шараларды жоспарлау сыбайлас жемқорлыққа қарсы мониторингке — сыбайлас жемқорлық құқық бұзушылықтарды, сыбайлас жемқорлық факторларын және сыбайлас жемқорлыққа қарсы саясатты іске асырудың тиімді шараларын тұрақты байқауға, талдауға, бағалауға, саралауға және болжауға негізделуге тиіс. Көптеген халықаралық және ұлттық ұйымдар елдердің сыбайлас жемқорлықтың әртүрлі

индекстерін қалыптастырады және жариялайды. Кейбір индекстер әлемнің барлық елдерін қамтуға тырысады. Басқалары тек елдердің белгілі бір санатын сипаттайды. Негізінен, мұндай индекстер көптеген зерттеулердің жиынтығына негізделген, ал кейбіреулері толығымен тәуелсіз. Статистика нақты сандық көрсеткіштерге сүйене отырып, халықаралық оқиғаларды салыстыруға және талдауға мүмкіндік береді. Сыбайлас жемқорлық деңгейін сипаттайтын индекстердің жеткілікті саны бар, мысалы, сыбайлас жемқорлықты қабылдау индексі, әлемдік сыбайлас жемқорлық барометрі, пара берушілер индексі, «сыбайлас жемқорлықты бақылау индексі». Айта кету керек, бұл саладағы жаһандық зерттеулермен, әдетте, шетелдік институттар (Берлин, АҚШ, Швеция) айналысады. Елдік сыбайлас жемқорлық сипаттамаларын көрсету үшін сыбайлас жемқорлық географиясы – әртүрлі елдердің ерекшеліктерімен, олардың санымен, адамдардың өмірін ұйымдастырудың өзіндік формаларымен, олардың еңбек, тұрмыс, мәдениет, ұлттық дәстүрлер және басқа да ерекшеліктерімен байланысты сыбайлас жемқорлықтың кеңістіктік-уақыттық таралуы (деңгейі, динамикасы бойынша) қалыптасады. Сыбайлас жемқорлық географиясы картограммаларда, инфограммаларда бейнеленген. Халықаралық Транспаренси халықаралық ұйымының (Transparency International) мәліметтері бойынша, 2017 жылы сыбайлас жемқорлықты қабылдау индексі көптеген елдер сыбайлас жемқорлыққа қарсы іс-қимылда іс жүзінде ешқандай прогреске қол жеткізбейтіндігін, ал сыбайлас жемқорлық елдеріндегі журналистер мен белсенділер күн сайын сөйлеуге тырысып, өз өмірлерін қатерге тігетінін атап көрсетеді. Қазақстан 2017 жылы 31 индексімен 122 орында (2012 жылы 28 индексі).

180 ел мен аумақты мемлекеттік сектордағы сыбайлас жемқорлықтың қабылданған деңгейлері бойынша бағалайтын Индекс 0-ден 100-ге дейінгі шкаланы пайдаланады, мұнда 0 өте жемқор және 100 өте таза. Сыбайлас жемқорлық деңгейін ұдайы ұлттық зерттеу сыбайлас жемқорлықты оның әртүрлі нысандарында тудыратын факторлар туралы деректердің көзі болып табылады және сыбайлас жемқорлыққа қарсы барабар шараларды әзірлеуге көмектеседі. Қазақстанда 2015 жылы қоғамның сыбайлас жемқорлықты қабылдауының Ұлттық индексі қалыптасты. Осылайша, өзін - өзі өлшеу сыбайлас жемқорлық-бұл саясатты жүзеге асырудың күшті құралы: сауалнама нәтижелері қоғамның назарын сыбайлас жемқорлық қаупіне аударады және күшейтеді және оның үкіметіне қысым жасауға көмектеседі. Сыбайлас жемқорлық мониторингі оның өлшемдері арқылы сыбайлас жемқорлыққа қарсы шараларды неғұрлым тиімді іске асыруға көмектеседі.

Жиналыс төрағасы

Ғ.Қ. Бидалова

Хатшы:

Т.В. Матковская